



- національному університеті імені Лесі Українки // Літопис Волині. – 2008. – Ч.4. – С.204 – 208.
22. Лауреати державних обласних премій // Минувле і сучасне Волині. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Матеріали до відзначення 20-річчя від часу утворення. Спеціальний випуск. – Луцьк: б.в., 2009. – С.46-48.
23. Тронько П.Т. Пленум правління Всеукраїнської спілки краєзнавців / П.Т. Тронько // Педагогічний пошук. – 2007. – №1(53). – С.81.
24. Архів музею «Історії освіти Волині». Папка «Бондаренко Геннадій Васильович».

*Наталія Кот, Галина Романчук*

### **Краєвед, учений, педагог (Геннадій Васильевич Бондаренко)**

*В статтє раскрыты некоторые аспекты научной, педагогической и общественной деятельности Геннадия Васильевича Бондаренко, председателя Волынской областной организации Национального союза краеведов Украины.*

**Ключевые слова:** Г.В.Бондаренко, краеведение, краеведческое образование, волыневедение, конференции «Прошлое и современность Волини».

*Nataliia Kot, Halyna Romanchuk*

### **Ethnographer, Scientist, Teacher (Henadii Bondarenko)**

*The article deals with some aspects of scientific, pedagogical and public activities of Henadii Bondarenko, the head of Volyn regional organization of National union of regional ethnographers of Ukraine.*

**Key words:** H.V. Bondarenko, study of local lore, regional studies education, Volyn study, conferences «The Past and Modern of Volyn and Polissia».

УДК 929 (477)

*Людмила Вовчук (м. Миколаїв)*

## **30 РОКІВ НА КРАЄЗНАВЧІЙ НИВІ МИКОЛАЇВЩИНИ (НАРИС ДО БІОГРАФІЇ ПЕТРА МИКИТОВИЧА ТРИГУБА)**

*У роботі простежується життя відомого педагога-краєзнавця Петра Микитовича Тригуба (27 червня 1935 року). Показано його науково-педагогічну роботу та працю на краєзнавчій ниві.*

**Ключові слова:** краєзнавство, краєзнавець, Миколаївщина, Петро Микитович Тригуб.

Історична наука завжди віддавала належне місце висвітленню історичних особистостей. Однак в останнє десятиріччя в українській історіографії намітилася особливо чітка практика репрезентувати визначну постать як в просторово-часовому вимірі, так і у сфері особистісно-індивідуального континууму.

В цих умовах неабиякого значення набуває створення історичного портрету особистості і самого історика, в контексті загального розвитку регіону, з яким пов'язані її життя та діяльність, історична творчість.

Цілком зрозуміло, що останнє набуває особливо значення у зв'язку з сучасною проблематикою дослідження регіональної історії, що має не просто і не лише історичне чи етнокультурне, але й соціально-економічне і політико-правове підґрунтя [1].

Значної уваги в краєзнавчому русі Миколаївщини заслуговує постать незмінного голови Миколаївської

спілки краєзнавців ВСК-НСК України протягом 21 року (1990-2011 рр.), доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника та відмінника народної освіти України Тригуба Петра Микитовича.

Персоні Петра Микитовича присвячена низка публікацій [2], в тому числі, його автобіографічна праця «Стежками власної долі» [3], але його роботі на краєзнавчій ниві приділяється дуже мало уваги, що й визначило мету нашого дослідження.

Народився відомий краєзнавець 27 червня 1935 року на Слобожанщині, в старовинному селі Коломак Харківської області, яке у XVII-XVIII ст. було сотенним містечком Охтирського слобідського козацького полку. Батько, Тригуб Микита Семенович, і мати, Шинкаренко Орина Омелянівна, були родом з Чернігівщини, Остерського повіту Жулинської волості, сіл Сваром'я і Лебедівки,

тепер ця територія належить до Вишгородського району Київської області. У Сваром'ї близько чверті мешканців села мали прізвище Тригуб і, за розповідями старожилів, вели своє походження від запорізького козака Тригуба, який оселився тут у другій половині XVII ст. і був внесений у реєстровий список у 1681 році [4].

Навчався Петро Микитович у Коломацькій школі тільки на «відмінно», з року в рік одержував «Похвальні грамоти», брав участь у позакласній роботі: виступав на вечорах художньої самодіяльності як декламатор і співак, з доповідями про визначні події тощо.

У 1953-1958 рр. П.М. Тригуб – студент історичного факультету Харківського державного факультету. Ще в ті роки формування наукового світогляду він брав участь у наукових конференціях, був головою студентського наукового товариства на факультеті. У 1957 році з'явилась його перша наукова робота «Жовтневі дні у Харкові», яка засвідчила інтерес ученого початківця до буремних 1917-1920 рр. [5].

Захистивши на «відмінно» дипломну роботу «Відбудова народного господарства на Харківщині (1921-1925 рр.)» та склавши державні іспити з історії КПРС та історії СРСР, П. Тригуб одержав диплом з відзнакою. І саме з цього моменту закінчилась неповторна студентська пора та почалося самостійне трудове життя.

14 серпня того ж року П. Тригуб поїхав у Сталіно на постійне місце роботи вчителем історії у Краснінську середню школу Допропільського району. Вирішивши житлове питання, він забрав до себе молоду дружину.

Краснінська (нині Новоторецька) середня школа стала тією кузницею, де гартувався молодий педагог. Крім історії довелося бути вчителем біології, завучем, керувати хором гуртком, який навіть зайняв призове місце на районній шкільній олімпіаді. Працював лектором, разом із дружиною брав участь у сільській хорівій капелі при місцевому клубі.

На початку 60-х років батьки П. Тригуба стали наполягати, щоб він перебрався ближче до них. На той час Коломацький район було ліквідовано і його територію поділили між Валківським та Краснокутськими районами Харківської області. Коломак увійшов до складу Валківського району. Тому у січні 1963 року, на зимових канікулах, він поїхав у Валки на прийом до завідувача райвідділом народної освіти А. Фендрика, який запропонував йому посаду дирек-

тора середньої школи в Мельниковому, але П. Тригуб після закінчення навчального року пообіцяв прийти знову. Прибувши влітку 1963 року до Валок, він погодився стати директором Мельниківської середньої школи, де його поселили у спеціально збудованому «директорському» будинку [6].

Ставши директором школи, П. Тригуб зіштовхнувся із значними шкільними проблемами: навчально-матеріальна база школи була слабкою (пристосовані приміщення, недостатня кількість літератури і приладів, обмежене фінансування), незбалансованість педколективу, складною була справа і з учнівським контингентом. Насамперед, він постійно скорочувався. Молодь ішла з села до міста, працювати у сільському господарстві залишалися одиниці. Але, незважаючи на такі складнощі, Петро Микитович докладав усіх зусиль аби підняти школу до відповідного рівня. Більше всього йому подобалося займатися позакласовою роботою. Вони одними з перших у районі почали проводити КВН. Придбавши кінокамеру (до речі, за це він отримав одну з восьми доган за час його директорства), робили маленькі фільми з шкільного життя. Щороку вони організовували екскурсії до різних міст країни – Москви, Ленінграда, Києва, Одеси, Полтави, Харкова, причому їздили спеціально обладнаною колгоспною вантажною машиною.

Але головним досягненням Петра Микитовича в цей час було будівництво нової школи за рахунок коштів місцевого колгоспу, оскільки за рахунок державних коштів про це й годі було сподіватися [7].

У 1968 році П. Тригуб стає аспірантом Харківського державного університету. Одночасно потрібно було влаштувати сімейно-побутові питання. У Мельниковому залишалась дружина з двома дітьми з невеликою зарплатою шкільного бібліотекаря, його аспірантська стипендія складала 100 крб. Цих грошей цілком вистачало для нього, але було скрутно сім'ї. Тому, за підтримки дружини, вони вирішили переїхати до батьків на Київщину. А сам П. Тригуб влаштувався у гуртожитку, де він частіше бував протягом першого року навчання в аспірантурі, коли потрібно було відвідувати заняття для аспірантів, а також тому, що він був старостою університетської аспірантської групи з філософії.

Другий та третій роки в аспірантурі були присвячені збору та опрацюванню фактичного документального матеріалу в архівах та бібліотеках. Доопрацьований текст дисертації був поставлений

на обговорення кафедри історії СРСР у жовтні 1971 року і рекомендований до захисту (науковий керівник С.М. Королівський) [8].

На останньому році навчання постало питання про майбутнє працевлаштування. Планували залишити його в університеті, але не було житла. Тому у 1971 році він був обраний старшим викладачем Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка, а вже у 1972 році захищає дисертацію [9] і після одержання диплома кандидата історичних наук негайно приступає до збору матеріалів для докторської дисертації.

У 1974 році Петра Микитовича обирають деканом історичного факультету, у 1976 році він отримує вчене звання доцента. До цього часу вже було надруковано близько 30 наукових праць, зібрано значний документальний матеріал. З вересня 1978 по серпень 1980 року П.М. Тригуб уже як старший науковий співробітник працює виключно над докторською дисертацією, готує монографію.

Прийшовши у 1982 році на роботу до Миколаївського педінституту, де очолив кафедру історії СРСР і УРСР, Тригуб Петро Микитович активно взявся за розбудову краєзнавчого руху. Цьому сприяло проведення низки всеукраїнських конференцій, у т.ч. з питань краєзнавства, декілька регіональних та міжвузівських конференцій. Перша така конференція відбулася у 1988 році з проблеми «Біографії робітників революціонерів». Ідею проведення конференції у Миколаєві дуже холодно сприйняло партійне керівництво області і міста, а також і ректор В.Ф. Байдак. Схвалення з їх боку не було, однак П. Тригуб та його колеги наполягали на своєму. Участь у конференції директора інституту Ю.Ю. Кондуфора, члена ЦК Компартії України, різко змінило ставлення керівництва до цього заходу. До аеропорту зустрічати столичного гостя виїхали секретар обкому партії Г. Тазарачева і ректор МДПІ В.Ф. Байдак, а також декан історичного факультету О.В. Білюк та Тригуб П. На конференцію були запрошені й відомі вчені з Москви, союзних республік з СРСР, зокрема академік АН Вірменської РСР Гарібджанян. Конференція пройшла досить успішно, деякі московські вчені з подивом довідалися про існування в Миколаєві історичного факультету. Вони представили і хорошу культурну програму, яка передбачала відвідання Ольвії й Очакова, відпочинок на туристичній базі в Коблево тощо.

Другу масштабну конференцію під керівництвом П. Тригуба провели у жовтні 1989 році до 200-річчя Миколаєва. В цей час спостерігався великий інтерес до історичного краєзнавства, душею цих досліджень був академік Петро Тимофійович Тронько. Але знову на заваді стали деякі представники партійного чиновництва, та зважаючи на те, що Петро Тимофійович був депутатом Верховної Ради УРСР, він заздалегідь відвідав Миколаїв і перших осіб владних структур, і місцеве керівництво вже не чинило жодних перешкод щодо проведення конференції, на яку було запрошено близько 300 представників.

У 1988 р. у спеціалізованій вченій раді Київського державного університету П.М. Тригуб захистив докторську дисертацію на тему «Ради України в період громадянської війни та інтервенції (листопад 1918 – грудень 1920 рр.)» [10].

Співпраця з Інститутом історії продовжувалася, у 1992 році разом з В.Г. Сарбеем П. Тригуб провела конференцію з актуальних проблем національно-визвольного руху в Україні (до 1917 р.). Звичайно, як один з провідних краєзнавців Петро Микитович брав участь у всіх наступних краєзнавчих конференціях: Кам'янці-Подільському (1991 р.), Луцьку (1993 р.), Черкасах (1995 р.), Харкові (1997 р.), Дніпропетровську (1999 р.), Донецьку (2001 р.), Хмельницькому (2004 р.) [11]. В цей час він опублікував значну кількість робіт, присвячених краєзнавчій тематиці Миколаївщини [12].

У 1991 році П.Т. Тронько виступив ініціатором створення Всеукраїнської спілки краєзнавців. П. Тригубу він доручив створити Миколаївське відділення цієї спілки. У травні була проведена установча конференція, обрано правління, головою цього правління було обрано Петра Микитовича. Необхідно було зареєструвати її, але це виявилось настільки складною процедурою і вимагало коштів, то в результаті він вирішив відкласти це на більш пізній час.

З 1997 року П.М. Тригуб – завідувач кафедри історії та філософії Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» (нині Чорноморський державний університет імені Петра Могили). Одночасно він професор кафедри історії України МДПУ, керує Миколаївським регіональним центром Інституту історії України НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я та Побужжя, редагує «Наукові праці» МФ НаУКМА (сьогодні ЧДУ ім. Петра Могили) з історичних наук, і надалі очолює Миколаївське обласне відділення Всеукраїнської спілки краєзнавців.

На той час Миколаївська організація Всеукраїнської спілки краєзнавців нараховувала 46 осіб, це, головним чином науковці Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського, Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили, Миколаївського навчально-наукового центру Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Миколаївського обласного краєзнавчого музею, Державного архіву Миколаївської області, окремі вчителі та інші ентузіасти краєзнавчої справи, які вносять свій посильний внесок у загальну справу вивчення історії рідного краю.

Головним напрямком роботи миколаївських краєзнавців була підготовка і проведення регіональних конференцій з історичного краєзнавства різними навчальними та науковими установами, видання краєзнавчих праць силами й коштом самих авторів та спонсорів, діяльність Регіонального центру Інституту історії України НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я і Побужжя на громадських засадах. Основний наслідок роботи – захист кандидатських дисертацій, проведення конференцій, краєзнавчі видання.

Протягом 2004–2008 рр. у Миколаєві було проведено низку конференцій краєзнавчого характеру з виданням тез та матеріалів: Матеріали семи Миколаївських обласних краєзнавчих конференцій «Історія. Етнографія. Культура», що регулярно проводяться з 1996 року; Миколаївщина: Шляхами тисячоліть: Обласна науково-практична конференція, присвячена 70-річчю утворення Миколаївської області, 15 вересня 2007 р. (Миколаїв, 2007); Українська народно-демократична революція і Миколаївщина, 1917–1921 рр. (Миколаїв-Одеса, 2007); Український Південь у контексті вітчизняної історії (Миколаїв-Одеса, 29 березня 2008 р.). У рамках щорічної конференції «Могилянські читання» постійно працює секція з історичного краєзнавства на Півдні України, на якій заслуховується від 25 до 30 доповідей.

Результати досліджень краєзнавців друкувалися в матеріалах зазначених вище конференцій, а також у «Наукових працях» Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська Академія» (нині – Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили), які видаються з 1998 року (на сьогодні вже видано

38 томів). Редактором історичної серії є саме професор П.М. Тригуб.

Звичайно, в роботі місцевого відділення ВСК були суттєві недоліки, зокрема організаційного плану. Фактично воно об'єднує діяльність вчених-істориків МНУ, ЧДУ ім. Петра Могили, Миколаївського краєзнавчого музею та Державного архіву. Не налагоджені були контакти з істориками інших вузів міста і області, членами історичних клубів та товариств, учителями шкіл. Не здійснено реєстрацію відділення, відсутній перспективний план роботи на тривалий період, абсолютно бракує коштів, вся робота тримається на ентузіазмі окремих осіб [13].

Незважаючи на труднощі, 21 червня 2011 року у місті Миколаєві за сприяння П.М. Тригуба відбулося організаційне засідання Миколаївської обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Організатором з'їзду виступив д.і.н., професор Олександр Тригуб. До порядку денного були внесені наступні питання: 1) Звіт голови Миколаївського обласного осередку НСКУ (доповідач П.М. Тригуб); 2) Переобрання голови Миколаївського обласного осередку НСКУ; 3) Обрання Правління та Ревізійної Комісії Миколаївського обласного осередку НСКУ.

В результаті організаційного засідання Миколаївського обласного осередку НСКУ постановили обрати Головою д.і.н., проф. Олександра Петровича Тригуба, який у 1998–2011 рр. був відповідальним секретарем ВСКУ-НСКУ та разом зі своїм батьком Петром Микитовичем зробив вагомий внесок у розвиток краєзнавства на Миколаївщині, заступником голови правління – директора Державного архіву Миколаївської області к.і.н. Левченко Ларису Леонідівну, членом правління д.і.н., проф. П.М. Тригуба.

Порядність і толерантність; ерудованість і простота; самоповага і неймовірна працьовитість; дисциплінованість і принциповість; прекрасна пам'ять, щирість, упевненість, завзятість, весела вдача, мудрість. Все це – Петро Микитович Тригуб. Він – «Відмінник народної освіти України», «Заслужений працівник народної освіти України», «Почесний краєзнавець України». Одним з найбільш головних його досягнень – це наукова школа професора Тригуба, де він підготував більше 25 кандидатів наук, більшість тем яких – краєзнавчі розвідки з історії Південної України.

## Джерела та література

1. Шкварець В.П. Миколаївці: визначні історики і краєзнавці минулого. Навчальний посібник. – Миколаїв: Видавничий відділ Миколаївського навчально-наукового центру Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – ТОВ Від. Видавництво МДГУ ім. Петра Могили. – 2004. – С.4.
2. Павлік І.С. Тригуб П.М. // Миколаївський державний університет. Історичний нарис. 1913-2009. – К.: Златограф-дизайн, 2003. – С. 147; Пронь С.В., Пронь Т.М. Слово про вченого (до 75-річного ювілею професора Петра Микитовича Тригуба) // Рідне Прибужжя. – 2010. – 26 червня. – С. 2.
3. Тригуб П.М. Стежками власної долі. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 135 с.
4. Там само. – С. 7.
5. Павлік І.С. Вказ. пр. – С. 147.
6. Тригуб П.М. Вказ. пр. – С. 28-33.
7. Там само. – С. 36-38.
8. Там само. – С. 41-43.
9. Советское государственное строительство на Украине в период борьбы за установление и укрепление Советской власти (декабрь 1917 – апрель 1918 гг.): Автореф. уч. степ. канд. ист. наук. – Харьков, 1972.
10. Тригуб П.М. Ради України в період громадянської війни та інтервенції (листопад 1918 – грудень 1920 рр.): Автореф. уч. степ. доктора іст. наук. – К., 1988.
11. Тригуб П.М. Вказ.пр. – С. 69-71.
12. Тригуб П.М. Вказ.пр. – С. 108-110.
13. Звіт про роботу правління Миколаївської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців за 2004-2008 рр. // Архів Миколаївської обласної організації НСКУ. – 2009. – С.1-2, 5-7.

Людмила Вовчук

**30 лет на краеведческой ниве Николаевщины (к биографии Петра Никитовича Тригуба)**

*В работе прослеживается жизнь известного Николаевского педагога-краеведа Петра Никитовича Тригуба (27 июня 1935 года). Показано его научно-педагогическую работу и труд на краеведческой ниве.*

**Ключевые слова:** краеведение, краевед, Николаевщина, Петр Никитович Тригуб.

Lюдмила Vovchuk

**30 years in working of Mykolayiv's regional studies (biography of Petro Trygub)**

*In work the destiny of the known Mykolayiv teacher – regional ethnographer of Petro Trygub (was born 27 June 1935) is traced. It is shown his scientific and pedagogical work on a study of regional studies.*

**Key words:** regional studies, regional ethnographer, Mykolaiv region, Petro Trygub.

